

Terrariumervaringen met de slangooghagedis, *Ophisops elegans*

Piet Mantel
Aalsmeerder-
weg 52
1432 CS
Aalsmeer

Foto's:
F. v. Leeuwen.

INLEIDING

Ophisops elegans is een weinig gehouden hagedis, waar nog weinig terrariumgegevens van bekend zijn. Bischoff heeft dit dier met weinig succes korte tijd in een terrarium verzorgd. (BISCHOFF, 1974). Verder hield Esterbauer ze gedurende een zomer in een buitenterrarium in het natuurlijke verspreidingsgebied (ESTERBAUER, 1983). Verdere terrariumgegevens zijn mij niet bekend. Mijn dieren (twee mannetjes en een vrouwtje), die ik in de voorzomer van 1984 kreeg, hebben zich voortgeplant en verkeren nog in goede gezondheid. Het met succes houden van deze dieren blijkt dus wel mogelijk.

BESCHRIJVING

De naam slangooghagedis heeft deze hagedis te danken aan het feit, dat hij net als slangen (en gekko's) de ogen niet kan sluiten. De twee oogleden zijn namelijk met elkaar vergroeid en vormen een geheel, met in het onderste ooglid een helder venster waarachter het oog ligt.

Ophisops behoort zeker tot de kleine hagedissen. De mannetjes zijn iets groter dan de vrouwtjes en hebben een maximale lengte van 18,5 cm inclusief de staart van 12,3 cm. De vrouwtjes worden hoogstens 15,5 cm lang inclusief een staart van 10,2 cm (BÖHME, 1981). ESTERBAUER (1983) geeft een totale lengte van 15 cm en PETZOLD (1976) een van 18 cm. Daarnaast zijn de dieren erg slank. Mijn dieren zijn circa 15 cm lang en hebben een geelbruine grondkleur. Het vrouwtje vertoont nog vaag twee dorsale en twee laterale, lichtgele lengtestrepen. Bij mijn mannetjes zijn deze strepen

nog vager. De bruine flanken zijn aan beide zijden van de laterale lengtestreep sterk zwart gemarmerd. De jonge dieren zijn donkerbruin met vier felgele lengtestrepen. De buikzijde is steeds heel lichtgeel. Een gedetailleerde beschrijving geeft BÖHME (1981).

VERSPREIDING EN BIOTOOP

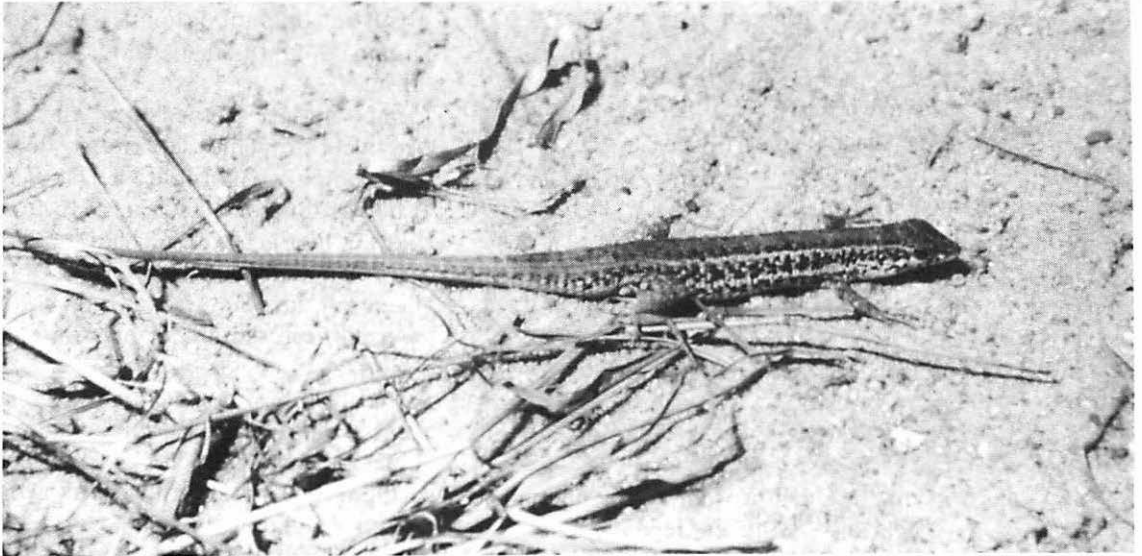
Ophisops elegans heeft een groot verspreidingsgebied (vanaf het zuidoosten van het Balkan-schiereiland, op verscheidene Egeïsche eilanden, in Klein- en Voor-Azië, op Cyprus, tot in de Sinai en Pakistan) en er worden zes ondersoorten onderscheiden (BÖHME, 1981).

Mijn dieren zijn afkomstig uit Israël en behoren tot de ondersoort *Ophisops elegans ehrenbergii*.

Ophisops is een bewoner van uitgesproken droge streken. De ondergrond kan stenig zijn zoals op de Griekse eilanden, maar vaak ook bestaan uit leem met meer of minder zand en een meestal spaarzame begroeiing.

In het voorjaar is deze begroeiing nog groen, maar verdort geleidelijk in de loop van de zomer. In zo'n steppegebied leven de dieren uitsluitend op de bodem en beklimmen dus niet de eventueel aanwezige rotsen of in het geval van cultuurgrond de stapelmuurtjes. Waar ze voorkomen zijn ze vaak erg talrijk. Volgens ESTERBAUER (1983) is de slangooghagedis in Syrië de meest voorkomende hagedissesoorst.

De zomers in het verspreidingsgebied zijn erg warm, droog en zonnig. De winters zijn vaak vrij koud, zodat de dieren een winterslaap houden, die soms bij goed weer voor korte tijd wordt onderbroken.

Een van de mannetjes.

TERRARIUM

Het terrarium waarin de dieren gehouden worden is 70 x 70 x 40 cm (l x b x h). De vier wanden zijn van glas en de bovenkant is afgedekt met horre-gaas. De inrichting van het terrarium is vrij eenvoudig. Op de bodem ligt een laag zand van ongeveer 5 cm dikte. Hierover ligt over het grootste gedeelte van het oppervlak een dun laagje hooi van circa een halve centimeter dik. Hierdoorheen is het zand natuurlijk steeds te zien. Verder liggen er een paar platte stenen op het zand. Het geheel is een gebrekkige imitatie van een droge, dorre vlakte. Dit terrarium staat in een schuurtje direct voor grote ramen op het westen en zuiden. Hierdoor ontvangt het terrarium op een zonnige dag van 's morgens tien uur tot even voor zonsondergang het volle zonlicht. Het terrarium heeft geen kunstmatige verlichting of verwarming. Wel wordt het schuurtje vorst-vrij gehouden. Een 'en ander heeft een sterk wisselende temperatuur tot gevolg, van boven de 40 graden in de zomer tot even boven het vriespunt in de winter. Bij deze omstandigheden vertonen de hagedisjes gedurende de

seizoenen de volgende activiteiten. In de herfst worden de dieren met het korter worden van de dagen en het lager worden van de temperatuur minder actief. Ze zitten vrij veel verstopt in het zand of onder een steen. Bij heldere zonneschijn zijn ze nog wel actief en eten ook nog wel. Eind november verdwijnen ze in winterslaap. In januari komen ze soms op heldere zonnige dagen weer tevoorschijn, maar slechts voor een of twee uur.

De temperatuur in het terrarium wordt dan acht à tien graden. In februari wordt het aantal actieve dagen en de duur van de actieve periodes wat groter en in maart zijn ze elke zonnige dag zolang de zon schijnt actief. Er wordt nu ook weer gegeten en gedronken. Begin april vervellen de dieren en de mannetjes rennen nu soms achter elkaar aan en tonen af en toe belangstelling voor het vrouwtje. De mannetjes zijn onderling weinig agressief en verwonden elkaar niet, wat toch vrij uitzonderlijk is voor hagedissen. Er leven in het terrarium ook nog een paartje Spaanse zandlopers (*Psammodromus hispanicus*) en drie gestreepte skinken (*Mabuya vit-*

Het jong.

tata). Deze worden ook ongemoeid gelaten. Wanneer de dieren door elkaar of door medebewoners benaderd worden, tillen ze in een hoog tempo afwisselend de gestrekte linker- en rechter voorpoot op. Dit trappelgedrag vertonen veel hagedissen.

Wanneer de temperatuur in de zomer voldoende hoog is, vertonen zowel het vrouwtje als de mannetjes bij opwindig het zogenaamde kopknikken zoals ook agamen doen. De zomermaanden worden doorgebracht met eten, zonnen, heen en weer rennen en paren. Wanneer de luchttemperatuur erg hoog is (boven 36° C) kruipen de dieren weg. Deze waarde zegt natuurlijk niet zo veel, want de lichaamstemperatuur van koudbloedigen is vooral afhankelijk van de warmteabsorptie door het lichaam via direct zonlicht en bodemwarmte en ook van de warmte opgewekt door spieractiviteit.

Voordat ze wegkruipen liggen ze soms vrij lang met de buik op de grond met de pootjes wijd uitgespreid en de bek wijd open. Dit lijkt wel op het gedrag dat sommige hagedissen vertonen als ze, al of niet gedwongen, aan oververhitting worden blootgesteld, maar voor *Ophisops* is dit blijkbaar een normaal gedrag. Ze kunnen zich immers gemakkelijk aan de hoge temperatuur

ttrekken door uit de zonnestraling te wijpen. Ook BÖHME (1981) noemt dit gedrag.

Van het actieve zomerleven, dat bij ons eindig is, komt het weer tot eind september voort, komen we dan in de herfst weer terug op het begin van dit verhaal. In feite lijkt het hier gegeven verhaal niet erg verschillend van de activiteiten in de vrije natuur. Alleen zal daar het aantal dagen van activiteit groter zijn door het zonnigere klimaat.

Het voedsel bestaat uit allerlei kleine insecten en spinnen. Bij mij krijgen ze voornamelijk kleine treksprinkhanen, kleine meelwormen, wasmotlarven, buffalowormen en nu en dan ook een kevertje.

Bovendien nog in kleine aantallen verschillende insecten die ik incidenteel te pakken krijg, waaronder ook mieren. Aan het drinkwater voeg ik in het voorjaar en in de zomer vitamine AD3 toe: een druppel Dohyfral per tien ml water. Daarnaast wordt er alleen in de winter drie of vier keer licht gespreoid in de periode waarin de dieren langere tijd niet te voorschijn komen.

VOORTPLANTING

De zomer waarin ik mijn dieren verkreeg hebben ze zich niet vermeerderd. De stress door het vangen en het transport, en de overgang naar de kunstmatige beperkte ruimte van een terrarium waren vermoedelijk de oorzaak van de uitblijvende voortplanting. Het tweede voorjaar ging het aanmerkelijk beter. De mannetjes begonnen in april al belangstelling voor het vrouwtje te tonen, en tegen het eind van de maand werd er al flink gepaard. Wanneer een mannetje een vrouwtje nadert begint het vrouwtje met de voorpootjes te trappelen en met de kop te knikken en loopt vervolgens hard weg, achtervolgd door het mannetje. Dit herhaalt zich een aantal keren en meestal geeft het mannetje

het op. Maar soms pakt hij het vrouwtje in de flank en wordt er daadwerkelijk gepaard.

Zo rond de tiende mei was duidelijk te zien dat het vrouwtje zwanger was. De mannetjes hadden toen hun belangstelling voor het vrouwtje verloren. Het vrouwtje werd steeds dikker en op het laatst waren de twee eieren duidelijk afgetekend in de flanken. Op 26 mei legde ze tenslotte twee eieren. Helaas echter niet in het daarvoor bestemde bakje met vochtige potgrond, maar op het kurkdroge zand er net naast. Toen ik aan het einde van de middag de eieren vond, waren ze natuurlijk totaal verdroogd. Het vrouwtje had blijkbaar wel een vochtige plaats gezocht en gevonden, maar deze waarschijnlijk toch niet echt geschikt bevonden. Ik heb toen de potgrond vervangen door vochtig zand. Het vrouwtje was na het eieren leggen ontzettend mager, maar dit herstelde zich vlug en het paren begon opnieuw.

Op twee juli werd een tweede legsel afgezet, opnieuw naast het daartoe met vochtig zand gevulde bakje. Kennelijk was het bakje nog steeds onaan-trekkelijk. Even heb ik toen overwogen om een hoekje in het terrarium vochtig te maken, zodat het vrouwtje beter een

plaats met de geschikte vochtigheid kon uitzoeken. Het dier had in het bakje immers maar één vochtigheidsgraad tot haar beschikking en bij een vochtige hoek in een verder droog terrarium over een hele reeks verschillende. Ik heb dit idee weer laten varen omdat ik toch bang was dat het kleine terrarium in zijn geheel te vochtig zou worden voor deze droogteminnende soort. Bovendien lukte het bij andere hagedissen wel om ze in een daarvoor bestemd bakje te laten leggen. Ik heb de inhoud van het eileg bakje toen vervangen door kalkrijke zanderige zeeklei. Deze grondsoort is in vochtige toestand vrij zacht en rul, en zeker niet hard of taai. Ik koos de klei om zijn gelijkenis met de leemachtige grond in het verspreidingsgebied van *Ophisops*. En zie, op 27 augustus werd het derde legsel keurig op 4 cm diepte in het bakje gelegd. De twee eieren, met een lengte van 10 mm, zijn vervolgens naar de broedmachine overgebracht om te worden uitgebreed. Dit uitbroeden gaat als volgt: In een plastic doosje bevindt zich op twee centimeter van de bodem een metalen rooster (roestvrij materiaal). Hierop ligt een stuk filtermateriaal zoals gebruikt wordt in afzuigkappen. Hierop komen de eieren en vervolgens weer een stuk filtermateriaal. Het doosje wordt nu met water gevuld en wel zodanig dat het onderste filter het water juist raakt. Er gaat nu een deksel op het doosje, met daarin een ventilatieopening met horregas. Vervolgens wordt het doosje in een broedstoof geplaatst die geen extra bevochtiging geeft. Als broedtemperatuur koos ik 29° C. Op deze manier lukt het steeds goed om hagedisseieren uit te broeden. Op 16 oktober (na 50 dagen) kwamen de twee eieren uit. Een jong zag er prima uit, maar het andere was misvormd. De staart ontbrak en ook de achterpoten waren onvolledig. Wat

Het vrouwtje.

hiervan de oorzaak is geweest weet ik niet. Hoewel het diertje wel goed bewoog en zelfs alleen met zijn voorpoten verrassend snel kon lopen, heb ik het afgemaakt. Het andere jong is prachtig donkerbruin van kleur met vier heldere gele lengtestrepen. totale lengte is 5 cm. De opfok in een verwarmd terrarium gedurende de winter heeft geen problemen gegeven. Als voedsel gaf ik hoofdzakelijk kleine wasmotlarven.

De voortplantingsgegevens die ik aldus verkregen heb, wijken op één punt af van die in de literatuur. BISCHOFF (1974) noemt twee legsels per seizoen en BÖHME (1981) vermoedt nog een derde legsel in augustus. Dit laatste klopt met mijn ervaringen. Zowel BISCHOFF (1974), BÖHME (1981) als ESTERBAUER (1983) spreken van drie tot zes eieren per legsel; mijn vrouwtje legde er steeds maar twee. De afmetingen van de eieren zijn wel hetzelfde: 10 x 5 mm. Waardoor het verschil in legselgrootte veroorzaakt wordt is mij totaal onduidelijk. Bovendien was mijn vrouwtje met twee eieren al enorm gevuld. Deze kleine dieren hebben een romp van minder dan 40 mm lang en een doorsnede van 5 à 6 mm wanneer ze niet drachtig zijn. Om je hierin zes eieren van 10 x 5 mm voor te stellen, is toch wat moeilijk.

SLOTOPMERKINGEN

Ophisops elegans lijkt me ondanks het magere kweekresultaat een geschikt terrariumdier. Het interessante en levendige gedrag gaat samen met een geringe agressiviteit. Ook is het beslist op veel plaatsen geen zeldzaam dier, alleen is het verspreidingsgebied niet makkelijk te bereiken. De weinige terrariumgegevens uit de literatuur zijn soms in tegenspraak met mijn bevindingen. Dat Esterbauer de dieren gemakkelijk gedurende een zomer in een

buitenterrarium in het natuurlijke verspreidingsgebied in leven kon houden, zegt niet zo veel. BISCHOFF (1974) kon de dieren slechts drie maanden in leven houden. Hij veronderstelt dat de dieren in de vrije natuur maar anderhalf jaar oud worden en slechts één keer overwinteren. BÖHME (1981) vermeldt echter dat de dieren pas na twee jaar geslachtsrijp zouden zijn. Toen ik mijn dieren kreeg, waren ze al geheel uitgegroeid, dus naar ik aanneem minstens twee jaar oud. Inmiddels heb ik ze al bijna twee jaar, dus zouden ze nu al vier jaar oud zijn. De dieren zien er nu ook nog niet uit of ze elk moment dood zullen gaan.

Bischoff veronderstelt verder dat een groot verschil tussen dag- en nachttemperatuur en een winterrust gunstig zijn. Op de manier waarop ik mijn dieren houd wordt wel aan deze voorwaarden voldaan, dus misschien schuilt hierin de oplossing van het met succes houden van deze dieren.

OPHISOPS ELEGANS IN THE TERRARIUM

Ophisops elegans, a small species from arid regions in S.E. Europe and adjacent territories in western Asia, is kept successfully in a terrarium. Two males and one female from Israel are kept in a 70 x 40 x 40 cm vivarium. During summer the female laid three clutches of two eggs. One of the eggs produced a healthy young. The activity cycle during the year is given. A great difference between day and night temperature is probably essential.

LITERATUUR

BISCHOFF, W., 1974. Echsen des Kaukasus 7. Die Europäische Schlangenaugen-Eidechse *Ophisops elegans*. Aquarien Terrarien 21: 340-343.

BÖHME, W., 1981. Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

ESTERBAUER, E., 1983. *Ophisops elegans*, die Schlangenaugen-Eidechse. DATZ 36: 35-36.

PETZOLD, H.G., 1976. *Ophisops elegans* Ménières, 1832. Schlangenaugenechse. Aquarien Terrarien 23: 287.